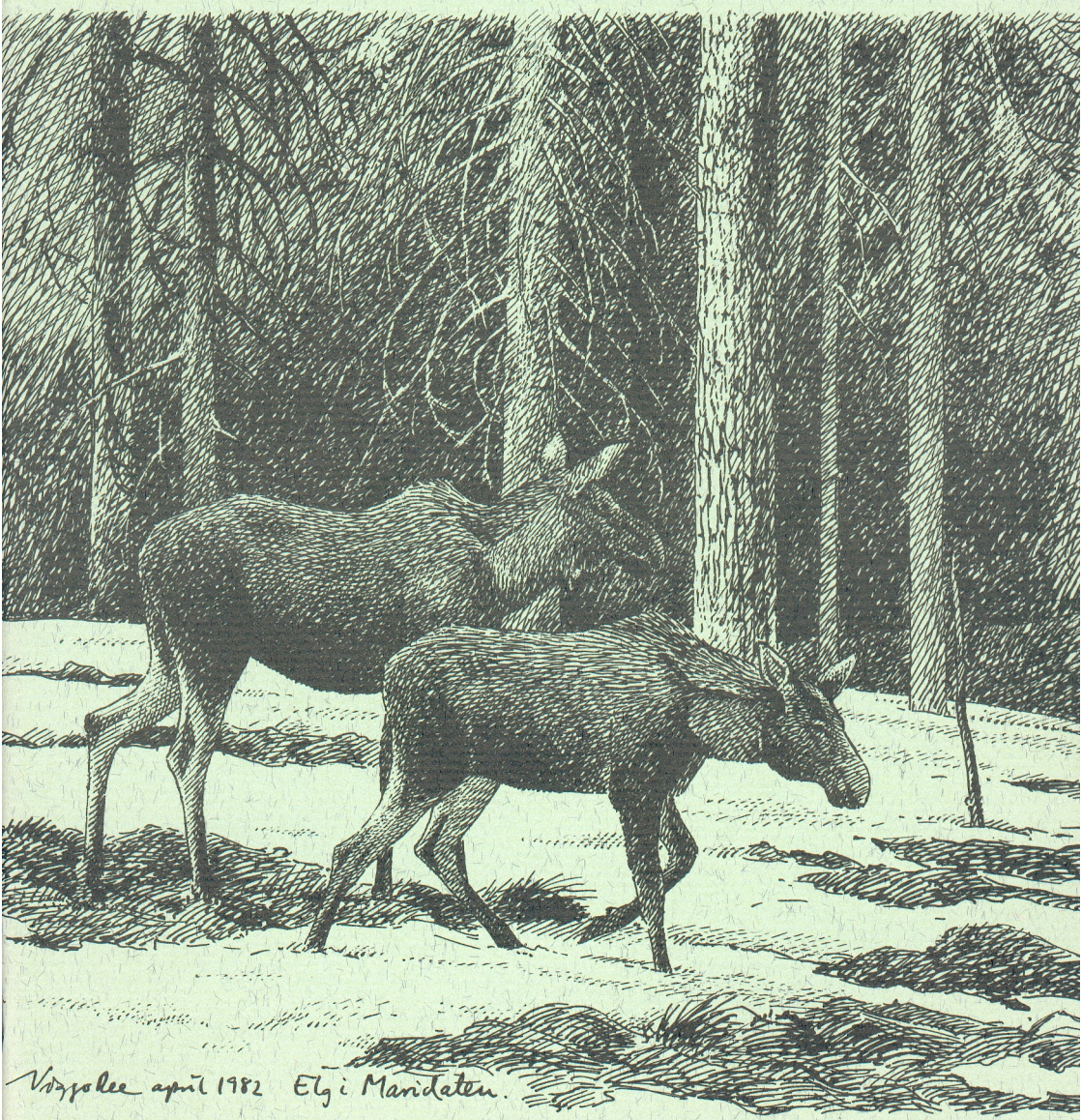

Maridalen

Vägpolen april 1982 Elgi Mandaten.

1981-82

Når verden går meg imot, og det unnlater den sjelden å gjøre når det gis noen leilighet til det, har jeg stette funnet meg vel ved å ta en friluftsvandring som demper for min smule bekymring og uro. Hva som hadde vært i veien denne gang, husker jeg nu ikke mere; men det som står klart for min erindring, er at jeg en sommereftermiddag for noen år siden vandret oppover engene på østsiden av Akerselven med fiskestangen i hånden, forbi Torshaug og Sandaker gjennom Lillohagen til oset ved Maridalsvannet.

Den klare luft, høylukten, blomsterduften, gangen, fuglekvitteret og de friske luftningene ved elven, virket i høy grad opplivende på mitt sinn. Da jeg kom over broen ved oset, begynte solen å helle mot åsranden; snart lånte den aftenskyene sin beste glans, forat de en kort stund kunne fryde seg ved den fremmede prakt og speile seg i de klare bølger; snart brøt den gjennom skydekket og sendte ut en lysstrime, som dannet gylne stier i de mørke barskoger på den andre siden av vannet.

P. Chr. Asbjørnsen 1845

- i alt vesentlig urørt til idag, men i 1982 - golfbane?
Nei, "bevaring av dalens særegne karakter" !!!

Maridalen '81
Utgiver:
Maridalens Venner
Redaktør:
Ulf Thorshaug
Billedmedarbeider:
Inger Taugland
Utskrift:
Berit Nygård
Tegninger:
Viggo Ree

Ulf Thorshaug:

1982 - Nytt skjebneår for Maridalen.

I vårt forrige årsskrift sa vi blant annet:

"Det er videre alminnelig kjent at kommunen har foreslått et meget stort golfbaneanlegg på eiendommen "Brønnenga" som ville, om det ble gjennomført, totalt ødelegge det gamle og vakre gårdsbruk foruten at det rike fugle- og dyreliv ville forsvinne. Maridalens Venner vil følge utviklingen av denne saken nøye og gjøre sitt ytterste for å forhindre et slikt inngrep i landsskapet".

Siden da har situasjonen forverret seg betydelig. Maridalen golfklubb er stiftet og har utfoldet en betydelig aktivitet for å vinne gehør for sine planer. Oslo Helseråd sa ved første gangs behandling nei, men ved annen gangs behandling hadde dette folkevalgte organ skiftet oppfatning og sa ja til et golfbaneanlegg. Heldigvis utsatte Friluftss- og miljøvernrådet saken i første omgang, men den 19. mai 1982 kommer den opp på nytt.

Vi vil gjerne understreke at vår motstand mot planene selvfølgelig ikke primært retter seg mot golfbanen som sådan. Vi ønsker for vår del ikke å ta noe standpunkt til berettigelsen av nye golfbaner i Osloområdet. Det som er og blir for oss avgjørende er med alle lovlige midler å forhindre et inngrep i vårt natur- og kulturlandskap, som for alltid vil ødelegge umistelig verdier, ikke

bare for Maridølene, men for hele Oslos befolkning.

I dette årsskrift vil en finne både en faglig og en lyrisk beskrivelse som til fulle viser hvilke alvorlige konsekvenser enhver form for inngrep vil få.

Maridalens Venner må be såvel politikere som faginstanser besinne seg og erkjenne det ansvar vi har for oss selv og for de kommende slekter.

Vi sier med den store dikter:

"Kom til den fagre Maridal". Men kom med respekt for dens egenart og med åpent sinn for hva den har å gi oss alle.

"Det meget spesielle stabburet på Brennenga".

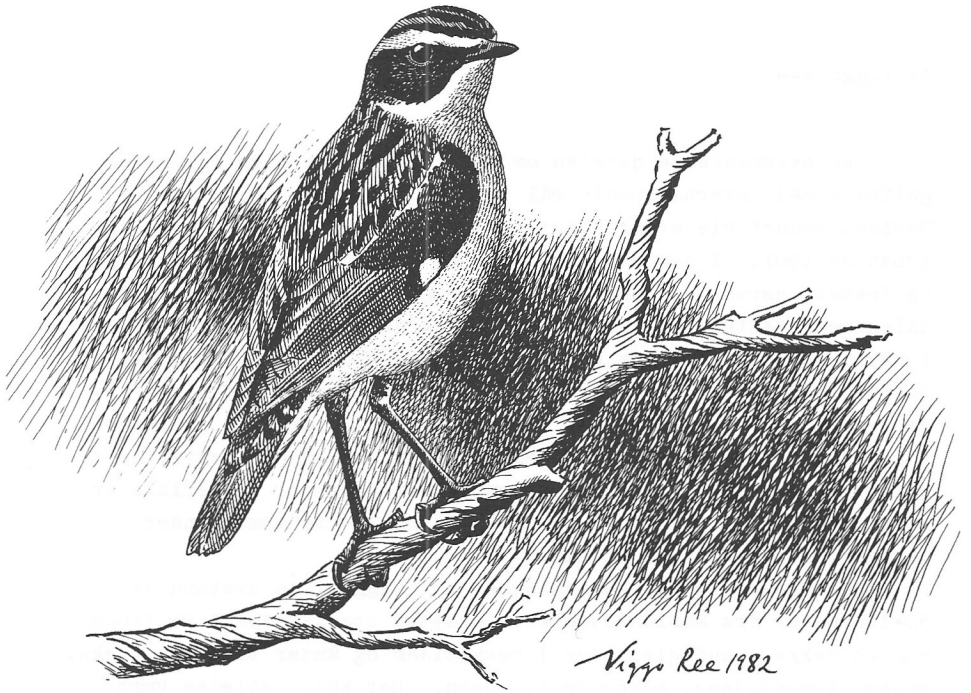
FOREKOMSTEN AV FUGL OG PATTEDYR VED DEN SØRVESTRE DELEN AV
MARIDALSVANNET, OG LITT OM VIRKNINGENE VED Å ANLEGGE EN
GOLFBANE I OMRÅDET.

Av Viggo Ree

Den overraskende nyheten om at Oslo kommune planlegger en golfbane med internasjonale mål ved den sørvestre delen av Maridalsvannet ble etter hvert kjent for Oslos innbyggere i løpet av 1981. I den etterfølgende og pågående debatt har først og fremst spørsmålene omkring det verneverdige kulturlandskapet dalen representerer og endringene av forurensningssituasjonen i Maridalsvannet vært de sentrale emner. Blant de mange andre forhold som kommer i betraktning ved et eventuelt golfanlegg er de rene naturverninteresser. Mange har vært klar over at området inneholder kvaliteter mht. forekomsten av fugl og pattedyr, og jeg vil her komme litt nærmere inn på dette emnet. Materiale er innkommet fra både fagfolk og andre interesserte som kjenner området, samt fra egne studier.

Det planlagte golfbaneanlegget vil ligge i en avstand av 50-100 meter fra Maridalsvannet. I dette standsonепartiet finner man en rekke vannfugler både i hekketiden og under trekket, f.eks. ender, kanadagjess, måker og fiskeørn. Det kunne således vært ønskelig å omtale også denne gruppen i denne sammenhengen. De mer terrestriske artene som finnes innenfor selve det planlagte golfarealet er imidlertid blitt prioritert.

Det aktuelle området består i grove trekk av en blanding av barskog, løvskog og dyrket mark. Vegetasjonskart over Oslo avslører en variert mosaikk av lågurtgranskog, blåbærgranskog, lav- og lyngrik furuskog, hagemarkskog, sterkt kulturpåvirket gråor - heggeskog, svartorsumpskog, rik ødeeng og fulldyrket mark med flere gjennomskjærende bekkesig. På kart over biologisk mangfold er området gitt svært høy verdi (høyeste klasse). Et fellestrekk er imidlertid at skogen er gjennomgående ung. De få artene som hovedsakelig er tilknyttet gammel skog med innslag av råtne og døende trær (hulrugende arter) mangler således.

En karakteristisk fugl fra Stubberudområdet er den vakre buskskvetten.

For pattedyrenes vedkommende er området først og fremst kjent for sin rike forekomst av elg og rådyr. Hver vinter søker et stort antall elg ned i Maridalen. Antallet er anslått til gjennomsnittlig ca. 70 dyr. Disse fordeler seg utover dalen på egnede beiteplasser. Arealene ved den sørvestre delen av Mari-dalsvannet er imidlertid det området innenfor Oslos grenser som har den desidert største tetthet av overvintrende elg. Bare i Stubberudområdet er opp til 30 dyr observert samtidig. Det er i og for seg helt utrolig at Oslos viktigste vinterbeite for Europas største landpattedyr bare ligger 8 km fra byens sentrum og helt opp til tettbebyggelsen på Brekke.

Det planlagte golfbaneområdet utgjør dessuten en del av elgens kalvingsområde og sommerbeite. Elgku med kalv er et vanlig syn ved Stubberudjordene utover sommeren.

En fast stamme på hele 10-15 rådyr har også tilhold i området. Den varierte vegetasjonen med de oppdyrkede arealene innimellom representerer svært gunstige livsbetingelser for denne arten.

Det finnes også en stor bestand av hare i området, dessuten enkelte ekornpar. Forekomsten av de forskjellige arter smånagere, spissmus og flaggermus er ikke nærmere undersøkt.

Av rovdyr har både rødrev, grevling og mink tilhold i området, og røyskatt og snømus observeres regelmessig.

For fuglenes vedkommende er det som nevnt de terrestriske artene som dominerer. Noen få par med stokkand har imidlertid hver vår tilhold i bekkesigområdene, og trolig skjer hekking innenfor det planlagte golfbaneområdet. Den store forekomsten av småpattedyr og småfugl (spurvefugler) gjør at området er viktige jaktmarker for rovfugl, først og fremst gjelder dette spurvehauk og hønsehauk som hekker i omliggende skogstrakter. Også under trekket og vinterstid sees disse artene regelmessig. Andre rovfuglarter sees tilfeldig under trekket.

Av hønsefugler har jerpe tilhold i området, og Stubberudarealene har i mange år vært tilholdssted for fasan. Våren 1982 var det to fasanpar i området. Om vinteren streifer beitende orrfugl en sjelden gang innom.

To arter vadefugler hekker regelmessig i området. I 1981 ruget 3 vipepar fram ungene sine på Stubberudjordene, og 1-2 rugdepar hekker i skogsfeltene. Rugdens pistrende kveldsrop er

Områdene ved Maridalsvannets sørvestre del er i ornitologiske kretser kjent for den store tettheten av hekkende sangere. Bildet viser en torsanger ved reiret fotografert sommeren 1953 i krattvegetasjonen på Stubberud. (Foto: Gunnar Frydenlund).

en av karakterlydene over Stubberud under vår- og sommernettene.

Av duefuglene forekommer to arter regelmessig. Tallrik som rugefugl er ringduen, som også samler seg i store flokker på Stubberudjordene på ettersommeren og høsten. Flokker med byduer som beiter på jordene er også et vanlig syn i sommerhalvåret.

Gjøken har fast tilhold i området, men er trolig blitt mer fåtallig de siste årene. Av ugler finnes både kattugle og hornugle i gode smågnagerår, og spurveugle og perleugle sees også regelmessig. Et stort antall tårnseilere som hekker på gårdene i Maridalen og i tettbebyggelsen sør for Maridalsvannet søker regelmessig føde over det planlagte golfbaneområdet. De fleste av landets hakkespettarter er også sett, men hekking er kun påvist hos svartspett, flaggspett og grønnspett. Den sistnevnte er en karakterfugl for området.

Den største og viktigste gruppen av fugl er utvilsomt spurvefuglene. Tettheten av hekkende spurvefuglarter er utrolig stor, og hele vestsiden av Maridalsvannet er en meget viktig biotop under trekketidene vår og høst. Hovedårsaken er at Maridalen ligger i forlengelseslinjen for Oslofjordens kyster, som er en av landets viktigste trekkruiter for fugl.

Både låvesvale og taksvale søker føde i området under sommerhalvåret, og flere par sanglerker hekker på jordene rundt Stubberud. Et stort antall heipiplerker og trepiplerker raster her under trekket, og noen få par av sistnevnte art hekker også i skogsarealene. Gulerle observeres jevnlig i trekketidene, mens flere par linerle hekker i området. Linerlen er også meget tallrik under trekket.

Enkelte par tornskate hekket tidligere årvisst i området. I de senere år har denne arten trolig blitt mer sjelden, og kun få rugefunn er gjort. Varsleren sees jevnlig hver høst og vår, senest sett ved Stubberud den 21.4.1982. Både stør og kråkefuglene notteskrike, skjære og kråke hekker i området, mens nøttekråke og ravn er mer sporadiske, først og fremst på høsten og vinteren. Sidensvansen sees også regelmessig hver høst.

I krattvegetasjonen hekker gjerdesmett og et meget stort antall jernspurv. Av sangere dominerer de 4 sylviasangerne hagesanger, munk, tornsanger og møller ved siden av vår mest tallrike fugleart, løvsangeren. Den store forekomsten av sylviasangere

Viggaker 1982

Skogens trollfugl, svartspetten eller gjertrudsfuglen, er en av de mange sårbare artene som finnes i det planlagte golfbaneområdet.

har gjort Stubberudområdet og Maridalen kjent i ornitologiske kretser over hele landet. Av andre sangerarter høres jevnlig gulsanger og gransanger, den siste hekker trolig ikke i området, men er tallrik under trekket.

Vår minste fugl, fuglekongen, hekker også i området, det samme gjør flere par svarthvit fluesnapper og gråfluesnapper. Den mest dominerende gruppen som rugefugler er imidlertid trostefuglene. Buskskvetten er en karakterfugl i området, og noen få par Steinskvetthekker trolig fortsatt i de mer åpne delene av landskapet. Rødstjerten er kun notert under trekket, men ruger lenger oppe i dalen. En av de vanligste artene er rødstrupe, og tettheten av hekkende par er meget stor. Det samme gjelder gråtrost, svarttrost, rødvingetrost og måltrost. Også i trekk-tidene passerer et meget stort antall trostefugler Stubberud-området. I slutten av 1960-årene ble dessuten den sjeldne due-trosten påvist hekkende i området.

I skogsfeltene har flere meisearter tilhold, i første rekke granmeis, svartmeis, blåmeis og kjøttmeis. Maridalen er en av de sikreste lokaliteter hvor man finner den mer uvanlige stjert-meisen, og i Stubberudområdet sees denne arten regelmessig. Både spettmeis og trekryper er påvist som rugefugl i området.

En annen tallrik spurvefuglgruppe er finkefuglene. Dette gjelder først og fremst i trekk-tidene vår og høst, men også vinters-tid. Flere arter hekker dessuten i området, f.eks. bokfink, grønnfink, tornirisk og dompap. Store flokker av bokfink, bjørke-fink, grønnfink, grønnsisik, bergirisk og gråsisik sees utenom hekkesesongen. Området besøkes dessuten jevnlig av korsnebb, i første rekke grankorsnebb.

Den eneste representanten fra spurvefamilien er pilfinken, som hekker flere steder i området. Blant buskspurvne er gul-spurven den mest tallrike, dette gjelder også utenom hekkesesongen. I den tette krattvegetasjonen rundt bekkesigene og langs Maridals-vannet hekker dessuten flere par sivspurv. Denne arten er også svært vanlig i trekk-tidene. Under trekket raster dessuten også snøspurv i området.

Den store tettheten av elg, rådyr, hare og en rekke fugle-arter, først og fremst sangere, trostefugler, finker og busk-spurver, skyldes to vesentlige faktorer. For det første gir de

Rødvingetrost på reirkanten fotografert i en av skogpartiene på Stubberud sommeren 1953.
(Foto: Gunnar Frydenlund).

mange varierende vegetasjonskomponentene livsgrunnlag for et stort antall forskjellige arter og individer. Stikkord som kanteffekt og randsoner er viktig i denne sammenheng. Høy produktivitet i de lavere lag i det økologiske system gjenspeiler seg i en rik fugle- og pattedyrfauna. For det andre er den menneskelige ferdsel og aktivitet i området heller liten, og dette har samtidig ført til at skye og sårbare arter fortsatt har tilhold her.

Ved anleggelse av en golfbane vil hele området totalt skifte karakter. De eksisterende jordbruksarealer og en stor del av den nåværende vegetasjonen vil bli erstattet med store gressplener. Selv om enkelte partier med trær og busker vil bli stående igjen, vil allikevel et golfanlegg representere langt mindre variasjon i området. En golfbane vil således fungere som en "grønn ørken" i forhold til de produktive og varierende vegetasjonskomponentene vi har i dag. Det kan derfor ikke herske tvil om at anleggelse av en golfbane drastisk vil endre livsbetingelsene for de aller fleste dyreartene i området i negativ retning.

En like vesentlig faktor i negativ retning er utvilsomt den sterkt økende ferdsel et golfanlegg vil føre med seg. Dette vil virke forstyrrende på et stort antall arter, og på sikt vil en slik jevnlig slitasje fortrenge det meste av faunaen. Dette gjelder framfor alt i forplantningssesongen når dyrene er mest sårbare ovenfor forstyrrelser, men også under trekketidene. Også om vinteren vil problemet være stort, ikke minst for vinterbestanden av elg og rådyr, siden golftilhengerne arbeider aktivt for at området også skal utnyttas maksimalt i skisportsammenheng.

Oslo kommunes viltkonsulent, Josef Monsrud, understreker betydningen av området som vinterbeite for spesielt elg. Det finnes ingen tilsvarende områder innenfor Oslos grenser med en slik tetthet, sier Monsrud. Han benytter samtidig anledningen til å peke på et allerede eksisterende problem for elgstammen i Maridalen. Dette gjelder gjerdene som er satt opp rundt deler av Maridalsvannet for å holde publikum borte fra drikkevannet. Disse gjerdene avsperrer flere av elgens naturlige trekkveier, forteller Monsrud, og disse problemene vil bli ytterligere forværret dersom et golfanlegg med omliggende gjerder vil bli opp-

ført i Stubberudområdet.

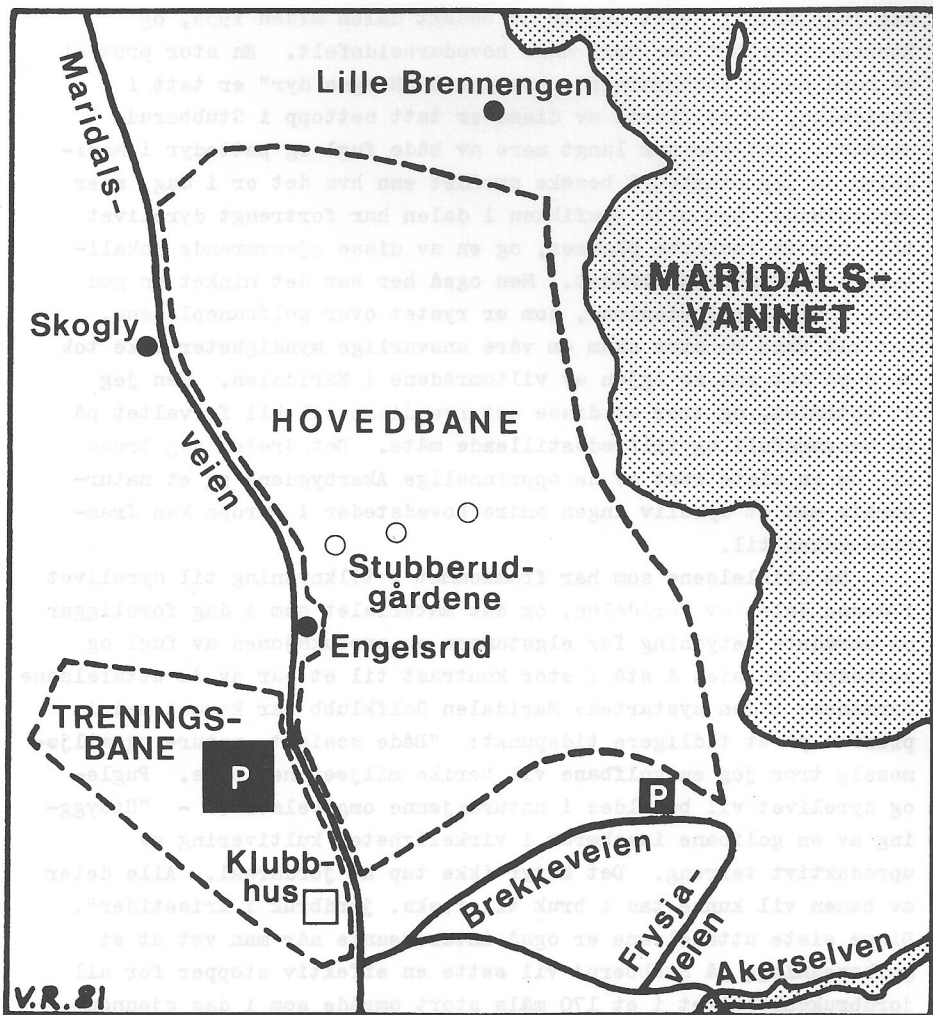
Jeg har også bedt konservator ved pattedyravdelingen på Universitetets Zoologiske Museum i Oslo, Jørgen A. Pedersen, om en uttalelse i tilknytning til hva et eventuelt golfanlegg vil si for elgbestanden: Det er åpenbart hva en golfbane i Stubberudområdet vil bety. De spesielle betingelsene som er til stede for den store tettheten av elg i området vil drastisk endres i negativ retning, og skadevirkningene vil ikke bare merkes i Maridalen, men i langt større områder innover skogsmarken. Området er den viktigste overvintringsplass i Oslo-området fordi produksjonen av tennung (oppkomme av forskjellige tresorter) er særdeles stor, og her finner vi den største tettheten av elg på denne årstiden, sier konservator Pedersen, som også er nestformann i Norsk Zoologisk Forening.

Blant ornitologer blir det også gitt uttrykk for bekymring for hva et golfbaneanlegg vil bety for fuglelivet. Ornitologen Gunnar Lid på Zoologisk Museum i Oslo, også formann i Oslo/Akershusavdelingen av Norsk Ornitologisk Forening og leder av Det faglige råd i Verdens villmarksfond i Norge (VVF), påpeker at hele området vil skifte karakter og endre livsbetingelsene for en rekke fuglearter dersom en golfbane blir anlagt. De naturlige biotopene vil forsvinne, og området vil få et parklignende preg. Samtidig vil en markert økende menneskelig aktivitet i området også føre til at mange fugler helt vil forsvinne, sier Lid. Et golfanlegg vil imidlertid øke forekomsten av måker i området, i det slike parklignende arealer gir gode muligheter for disse fuglene til å hvile og finne mat (mark). Det er allikevel enkelte problemer en slik økt forekomst av måker vil føre med seg, forteller Lid. Disse fuglene vil også i stor utstrekning oppholde seg over og på Maridalsvannet, og det vil således bli en økt gjødsling av måkeekskremer direkte i drikkevannet. Oslo helse- råd har jo i flere år forsøkt å begrense forekomsten av måker i Maridalsvannet, bl.a. ved å punktere eggene til de hekkende fuglene. Et annet problem som følger med måkene er at drikkevannet kan bli infisert av salmonella (bakterie), og dette har ført til tarminfeksjoner hos mennesker mange steder der måker er tallrike.

En sentral person i ornitologisk sammenheng når det gjelder Maridalen er den kjente naturfotografen Gunnar Frydenlund. Han

har regelmessig hvert eneste år besøkt dalen siden 1933, og Stubberudområdet har vært hans hovedarbeidsfelt. En stor prosent av hans mange fotografier i bokverket "Norges dyr" er tatt i Maridalen, og de fleste av disse er tatt nettopp i Stubberudområdet. Det var nok langt mere av både fugl og pattedyr i Maridalen da jeg startet å besøke området enn hva det er i dag, sier Frydenlund. Den økte trafikken i dalen har fortrenget dyrelivet til noen få isolerte plasser, og en av disse gjenstående lokalitetene er Stubberudområdet. Men også her har det minnet en god del, forteller Frydenlund, som er rystet over golfbaneplanene. Det vil være en stor skam om våre ansvarlige myndigheter ikke tok vare på det som er igjen av viltområdene i Maridalen. Men jeg er optimist, og tror at disse naturverdiene vil bli forvaltet på en ansvarsfull og tilfredsstillende måte. Det dreier seg tross alt om en siste rest av de opprinnelige Akerbygdene og et naturområde med et dyreliv ingen andre hovedsteder i Europa kan framvise maken til.

De uttalelsene som har framkommet i tilknytning til dyrelivet i denne delen av Maridalen, og det materialet som i dag foreligger om områdets betydning for elgstammen og produksjonen av fugl og pattedyr, må sies å stå i stor kontrast til et par av de uttalelsene formannen i den nystartede Maridalen Golfklubb har kommet med i pressen på et tidligere tidspunkt: "Både sosialt, natur- og miljømessig tror jeg en golfbane vil berike miljøet her oppe. Fugle- og dyrelivet vil beholdes i naturskjønne omgivelser". - "Utbygging av en golfbane innebærer i virkeligheten kultivering av uproduktivt terreng. Det betyr ikke tap av jordareal. Alle deler av banen vil kunne tas i bruk til f.eks. jordbruk i krisetider". Disse siste uttalelsene er også interessante når man vet at et golfbaneanlegg på Stubberud vil sette en effektiv stopper for all jordbruksaktivitet i et 170 måls stort område som i dag gjennomsnittlig produserer 60 tonn korn årlig!

Kartet viser forslag til reguleringsplan for golfbaner ved den sørvestre del av Maridalsvannet.

Maridalens Rutebiler

„Kom til den fagre Maridal“.

ÅVGANG fra Kurbadet
i Akersgaten om St. Hanshaugen
og Sagene kirke. Ruteplan faaes
paa bilene. — Ring telefon 70184.
Nedsatte takster. — Ruskeste be-
fordring til Nordmarken.

Arne Jensen Iverstua:

Det var vel den spede begynnelse med leilighetskjøring som en hr. Dobbertun begynte med umiddelbart etter forrige verdenskrig som førte til at Maridalens rutebil ble satt i scene, for å si det slik. Almer Sether unnfanget idéen og satte igang med rutebilen.

En 1½ tonns lastebil ble påmontert en kasse med inngang bak, og en hønesticke for av og påstigning. Setene sto i kjøreretningen, med glatt skinn og stoppet opp i midten så man kom høyt tilvers, så det var ingen skjeldenhet at man havnet under det motsatte sete. Av og til kunne døren fare opp under fart og da gulvene var glatte var det om å gjøre og ta seg fast i medpassasjerene. Dette er bare en liten beskrivelse av monstret fra dengang, men som vi allikevel var veldig takknemlig for den tiden.

Folkevittigheten hadde jo så mange flotte navn på rutebilen, bussnavnet kom først senere. Det var "Rist meg hjem", "Fosterfordriveren", "Høneburet", o.s.v. I den første tiden var det de to disponentene Lars Berg og Almer Sether som kjørte rutebilen. Senere kom det jo flere sjåførere til, og alle hadde de oppnavn, slik som "Smukken", "Søten", "Nettoen", "Riv og slit", o.s.v.

Disse første rutebilene var jo meget spartansk utstyrt, eksosfylte og ingen fjæring av karosseri, så når man passerte disse dumpene som det var mange av, følte man at man beveget seg i rummet. Vi hørte sukk og stønn, de ga ikke akkurat uttrykk for velbehag, men vi kom da frem. Veiene var vel ikke av de beste. Skervendumpene ble jo passert med en etter datidens fart nesten umenneskelig. Som man skjønner var veiene helt annerledes enn i dag. Svingene var jo i 90° vinkel på flere steder, eksempel inn på brua ved Hammeren. Den var jo åsted for mange havarier, likeledes Kirkebysvingen, Haugensvingen o.s.v.

En ting var jo også når rutebilen meldte sin ankomst ved Lokkeberget, det var en mellomting av hauking og en gjennomtrengende infernalsk lyd. Den ga gjenklang i åsene, nesten som når rutebåten på kysten når den melder sin ankomst. Artig var det når sjåføren kom for eksempel til Hammeren. Da åpnet en luke seg fra førerrommet og bekjentgjorde hvor man befant seg. Det minte en mye om gjøkuret. For å foreta denne meddelelsen om holdeplassen, måtte sjåføren foreta en halvskru mot veggen, inn mot passasjerene, og da hendte det at de mange stabbesteinene langs veien ble et ubehagelig bekjentskap for rutebilen som etterlot seg bulker og striper i alle retninger på karosseriet.

Vel ankommet til Vellet, så var det en ny støt i fløyta, "nå kommer vi", det ga gjenklang videre nord i dalen. Det var heller ikke sjelden at man møtte flokker av kuer som drev langs veien eller en hest som sto i veien. Holdeplassen i byen var først ved Sagene kirke, senere kurbadet i Akersgt., så Grønlands Torg og så Østbanen. Men ved disse stedene kunne det komme til mangt et intermesso blant passasjerene. Særlig blant gravide kvinner som ikke tålte eksosen og kupéen bak, de måtte få sitte på "kuskesetet" som Sether uttrykte det. Og det gikk som regel bra.

Jeg gjør oppmerksom på dette er oppteignelsen fra årene rundt 1920 - 25. Etterhvert ble rutebilen og veiene bedre. Det kom etterhvert rutetabeller og prisen var kr. 3,00 fra Sagene til Skar. Husker spesielt ordlyden: "Forbehold mot forbehold, hvorover en ikke råder". Den var jo nokså dekkende, selv om mange ikke forsto hva det egentlig betydde.

Når vi nå idag sitter i de myke og behagelige busser som Oslo Sporveier opererer med, faller tanken hen på disse merkesmenn, som etterlater seg mange morsomme og galgenhumoristiske minner fra tiden som svant. De burde få sin honnør for hva de utrettet og sin gavmildhet når det gjaldt basarer, skirenn og andre arrangementer. Dette er nå snart 60 år siden, men jeg vil bare avslutte med, "Det var den gang".

"Det karakteristiske tun på Brennenga".

NATUROPPLEVELSER EN HØSTDAG

- eller en vandring i et natur- og kulturlandskap i fare!

Av Kjell Sandaas

Onsdag morgen: Jeg er nyss våken og klokka er straks føre tre. Sekken er pakket og halv fire er jeg i vei. Jeg følger elvedraget oppover. Her er rått og uggent før sola reiser seg over kammen i øst. Det er tidlig høst. Orr og osp gløder matt i det unge, spede morgenlyset. Små sirkler brer seg langsomt utover innunder det gulnede gresset langs motsatt bredd, og fanger min oppmerksomhet i stillheten. Jeg låner øret og fatter noen svake, smattende lyder. Stokkendene er i gang med frokosten. Rundt femten i flokken. En strandsnipe kaster seg brått ut fra bredden noen få meter til siden og varsler mitt komme.

Ergrer meg et ørlite sekund at tankene flyr for vinden i den gyldne morgenstunden, så dyr og fugl varsles om mitt nærvær.

På ei slette finner jeg matblekksopp nok til et måltid. Spisse, hvite kjegler som stikker opp av gresset. Langs sydenden av vannet vet jeg det bruker være steinsopp og rødskrubb. Begge er gode mat-sopper. Naturen er raus. Små flokker av fugl på trekk bruser opp fra busker og kratt der jeg går frem, eller farer forbi i spredt orden. Det er grønnefink, bjørkefink og bokfink for det meste. Små grupper smelter sammen til større amøbelignede flokker, deler seg i nye celler og flyter atter sammen igjen. En flokk står blander seg med finkene. Lyden er ikke til å ta feil av. Det følger alltid liv og røre med støren, og i sin spraglete høstdrakt er den et fornøyelig syn. Finkene med sine vakre farger og nyanser smelter sammen med høstløvets brannfarger. I en gammel, død bjerk med sprikende, knudrete greiner slår de seg ned som høner på vagle, flokken jeg skremte opp fra nypekrattet. Har lyset skrått inn forfra, og øynene evner ikke skjelne farger og nyanser. De små fjærballene tegner sylskarpe silhuetter mot den dytblå høsthimmelen som om de var stanset ut med den fineste presse. Støren med sin høyreiste holdning og lange nebb, de mindre finkene med sine karakteristiske kløftede haler. En grønnefink kaster seg i stup ned mot det fristende nypekjerret. To til slår raskt følge, og med et unisont brus løser hele trekronen seg opp i svirrende vinger. Som en haggelbyge drysser de ned over marken for å legge på seg før den lange og farefulle seilas mot sydlige trakter.

Kulturlandskapet gir livsrom for mange arter pattedyr og fugl. Derfor følger jeg jordet langs vannet mot nord. Finner en hodeløs kråke - spor sladrer om hvem gjerningsmannen er. I en halmhaug snaue fire-fem meter unna finner jeg revefantens dagleie. Har ganske enkelt gravd seg rakt inn i sengehalmen. Så greier altså den slu reven å knipe en kråkestek i ny og ne. Heldigvis får en si, for det har blitt så altfor lett å være kråke i dag på grunn av oss mennesker - selvfølgelig! Våre utallige avfallshauger bugner av lekkerbiskner for en "sivilisert" og overernært kråke. De fleste av dens naturlige fiender har vi rykket opp med roten så å si, og ikke gidder vi jakte på den heller lenger. Jeg rekker ikke tenke til ende før hese, guturale skrik sveiper over skogholtet, og de gråsvarte fuglene kommer rekende på bedagelige vinger. Alltid på utkikk etter mat - eller farer som truer. Det grøsser litt i meg ved tanken på hva disse 30 eller så

fantene kan stelle i stand av plyndring og fordervelse. De ligger på sin vante kurs mot holmen ute i vannet, hvor måkene ruger ut sine egg hver sommer. Nå er alle ungene forlengst gode flyvere og selvhjulpne, men jeg minnes godt måkeforeldrenes ustanselige kamp mot syv-åtte eggstulne ugangskråker derute i sommer. Interessant med denne holmen forresten. Et stykke Sjøfarts-Norge i innlandet. Salt sjø er ikke så langt unna - i luftlinje -, men likevel hører det sjeldenheterne til at alle de fem vanlige måkeartene regelmessig ses på en og samme holme i en ferskvannssjø. I dag ser jeg bare hettemåke, gråmåke og svartbak i kikkerten, men sildemåka og fiskemåka er også hyppige gjester. I år har forresten makrellterna gledet med franske visitter, men neste år kan hende...

Canadagjessenes gjaldende trompetstøt når meg ute fra vannet. Disse vakre fuglene hører ikke hjemme i vår fauna, men er "introdusert" av mennesket. Blikket glir over den lave holmen, nærmest for et svaberg å regne, for om mulig å få syn på innflytterne. Det var mer enn en, kunne jeg høre. Et svart hode med hvite kinn på en lang og likeså svart hals stikker opp bak en knaus. Paret har holdt til her i sommer. Dessverre kom aldri de skjønne, gule, små dunungene til verden. Om det var kråkene, minken eller tobente skal være usagt. Tragisk i alle fall.

Groper innunder stubber og stein røper grevlingens far. Vissent løv skjøvet til siden, ennå vått under. Ferske spor. Trolig fra i natt. Snegler, mark og alskens biller og kryp er utsøkt snadder for en grevlingmage. Grevlingens matseddel er like lang og vid som markene den ferdes i. Og sulten er den støtt etter alle sporene og merkene i skogbunnen å dømme.

Fra et bjerkeholt tvers over jordet ljoer et "kly-kly-kly-kly-kly-kly". Først stigende for så å avta i styrke mot slutten. Kly-kly-kly-kly-kly-kly! Det er grønnspetten, vår vanligste spette. Flere av de gamle spettehullene jeg har passert tjener støren til bolig hver sommer. Øynene søker og finner spor etter spettene over alt. Mørke hull gaper mot meg fra morkne stubber og friske stammer, eller en dødsdømt bjerk er kledd på det nærmeste naken av en ivrig spette på jakt etter barkbillelarver. En rusk av en gran er hult slik barn gjerne spiser fersk loff med fingrene. Et gapende sår på minst 70x30 cm blotter det indre av stokkmaurenes høyhus med ferdelsårer på kryss og tvers. Et arbeid av slike dimensjoner er svartspetten eller trollfuglen, vår største spette, alene om å makte. Trefoten kranses av grove fliser. Hvilken kraft må ikke den kråkestore, svarte fuglen ha skjult i sin nakke!

Elgspor! Dype og klarleste roper de mot meg fra den fuktige, myke skogbunnen. Ku med kalv etter størrelsen. Møkk! Den er fersk, ser jeg straks. Legger hånden over haugen og kjenner varmen ose mot håndflaten. Kanskje har de hatt sitt dagleie her og hørt meg komme?

Jeg setter meg stille til rette på et lite stykke blankskurt Ur-Norge som stikker ut i vannet. Termos med te og knekkebrød med brunost. Godt uansett, men usigelig godt her og nå.

Glad og mett strekker jeg bena og legger meg tilabke. Øynene følger den gyldengule, flassete furustammen oppover - og ut i evigheten. Før jeg rekker så langt, stopper blikket ved en liten meis på matsøk som henger kjekt med hodet ned. Blåmeis. En blåmeis til, nok en blåmeis og så en kjøttmeis. Et par furulus, eller fuglekonger som de heter, slår seg inn der oppe i lag med meisene. Tre forskjellige arter som slåss om føden? Oppe i toppen hersker kun fred og fordragelighet. Mat nok til alle.

En siste, mild bris kruser speilflaten i lange strimer fra nord mot sør, stryker innover land og ringler i det sprø ospeløvet rundt meg. Bladenes bevegelser forvandler solen til en flakkende lanterne.

Sekken en tanke lettere, kroppen føles fin etter mat og hvile. Varsomt trår jeg de tørre ospebladene på stien. Knaser svakt under foten. Føler det helt ut i fingerspissene. Plutselig braker det i krattet ti-tolv meter fremme, og kua med kalven hakk i hel ruser inn mellom smågranene på plantefeltet. Et øyeblikk bevrer grunnen, et par kvister knekker, og så er det stilt igjen. Tyst. Jeg smiler svakt, litt ergelig, men likevel såre glad til sinns. Et møte med skogens største vilt setter alltid fart i blodet.

En liten refleksbevegelse i gresset. Det rasler litt også. Jeg sitter på huk med et praktkeksemplar av en steinsopp i hånden. Har nettopp delt den på langs med kniven for å se om den er markstukken. Et par musehull tegner seg som mørke flekker nede i gresset. Instinkt sier noe annet. Et lite flatt og spisst hode dukker opp av det ene hullet. En firfisleunge med kort hale. Firfislen er nemlig så sinnrikt skapt at den kan slippe halen om f.eks. en orm hogger den i halen. Halen vokser siden ut igjen! Med kamera i hånd åler jeg meg nærmere. Et spesialobjektiv tillater meg å gå så nær som 21,4 cm fra den lille øglen. En stund sitter jeg stille og følger den på ferden over små pinner og steiner, mellom gress og blomster til den igjen dukker ned i sitt hull. Før det hadde den flere ganger stanget mot hånden min, men fant det tryggest å gå utenom.

En serie fugleholker i et lite holt omkranset av jorder opptok mine tanker. Holkene var ikke mine, men eieren hadde oppgitt dem for flere år siden, visste jeg. Derfor sørget jeg for å tømme dem etter endt hekkesesong. Sju-åtte holker i alt, og alle hadde vært i bruk. Reir av mose og fjær hører meisene til. Fluesnapperen bruker visne blad og grove strå. Området er ganske lite, men likevel hadde åtte fuglefamilier levet her i sommer.

Veien hjem la jeg tvers over jordene for å spare mine nå trøtnende bein. En del korn blir alltid liggende igjen som føde for fuglene. Flokker av ringduer og en håndfull byduer trippet vaktstomt omkring og hakket godene i seg. Det gir gjenlyd når 40-50 duer "bruser og klasker" seg på vingene. Et lite dun hvirvler etterglemt og målløst omkring, mens flokken vinner høyde og drar inn i solnedgangen.

Nøtteskrika roter langs jordekanten og utstøter noen hese, forskrekkende skrik ved synet av et menneske så altfor nær. Det baker og skriker i krattet før skjærene får lagt det nødvendige antall meter mellom seg og inntrengeren. Sannelig var det mye skjære her også.

Lyset svinner hen, og skogen ruller sine lange dype skygger utover jordene. Øynene søker intenst langs skogkanten. Håper på et glimt av mikkell, eller hornugla jeg vet holder til i området. Mørket kommer fort sigende i september, og kulda kryper så smått oppetter ryggen nå. På tide å få farten opp og komme seg i hus.

Slikt kan man oppleve en ganske alminnelig hverdag om man lærer seg til å bruke øynene og ørene riktig. Og det midt i Oslo!

”Kattugleungen kriper øynene sammen mot det skarpe lyset og forsøker så godt den kan å gjøre seg usynlig. Kattugla er vanlig i området”.

Foto : Kjell Sandaas, 1978.

Jon Markussen:

SOPP I MARIDALEN

Når dette skrives er det fremdeles lenge til soppsesongen. Gran-skogene og fururabbene i Maridalen utgjør en typisk del av vegeta-sjonen på Østlandsområdet. Soppene vi finner her er også de samme, selv om lokale forhold gjør at soppfloraen varierer mye.

Sopp finner en til nesten alle tider av året, men store mengder mat-sopp dukker først opp i august til oktober. Dette har sammenheng med blant annet at de fleste matsoppene er såkalte mykorrhizasopper. Dvs. sopper som danner sopprot med trær, et fellesskap som begge partnere har nytte av. Soppen hjelper til med næringsopptak, og får sukker i bytte. En tror matsoppen seinhøstes har sammenheng med at trærne på denne tiden har et næringsoverskudd som soppene kan utnytte.

Av vanlige matsopper i Maridalen kan raskt nevnes:

Kantarell, traktkantarell, blek- og rødgul piggsopp, sauesopp, rød-skrubb, steinsopp, matriske, rødgul kremle og sleipsopp.

Mer spesielt for Maridalen er det store antallet sopplukkere som hver helg invaderer marka. Mang en soppsanter har sikkert spredd for-bannelse når en oppdager sitt soppsted endevendt og strødd med av-skårne og markstukne sopprester. Et godt råd er: Legg turen til torsdag kveld, og lær deg noen soppslag som ikke alle kjenner.

Som alle har erfart kan det være langt mellom matsoppene mens det kryr av uspiselig, ukjente og giftige sopper. At det er all grunn til å være kritisk med soppen en putter i gryta, vitner fjorårssesongen om: Ett dødsfall, en nyretransplantasjon og flere andre alvorlige for-giftninger. Soppen som var ansvarlig for de alvorlige forgiftningene, var spiss giftslørsopp (*Cortinarius speciosissimus*). Til tross for at den er relativt vanlig i barskoger er det få år siden den først ble registrert her i landet. Den er også funnet i Maridalen! Spiss giftslørsopp har livlig rødbrun til mursteinsrød farge, hatt ofte med spiss pukkell, skiver tykke og fjerntstilte, stilk med skrå okergule belter, sporepulver er rustbrunt.

Grunnen til at forgiftningene har skjedd er at folk har brutt med vanlige soppregler. Igjen må det understrekes:

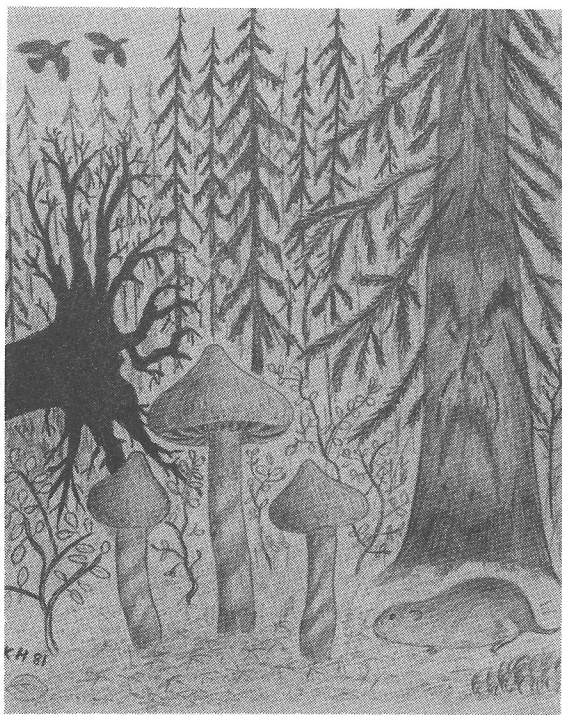
Spis aldri sopp du ikke vet hva er. Stol ikke på at sopp håndboka

forteller deg sannheten om alle soppers giftighet. Slørsopp er ikke matsopp.

Til interesserte som vil lære mer om sopp vil jeg anbefale Nyttevekstforeningens eller AOF's kurser. Eller ta med dere sopp dere er usikre på og spør på Soppkontrollen (Oslo Helseråd), eller Aftenpostens og Dagbladets soppkontroller. Dagbladet bruker hvert år å legge en tur til Maridalen.

God hjelp vil en også finne i nyere sopplitteratur, f.eks.: Mossberg, B. Nilsson, S. & Persson, O. 1978. Sopp i Naturen 1-2. Tollin, S. & Torkelsen, A-E. 1980. Sopp - plukking og tillaging. Tollin, S. & Torkelsen, A-E. 1981. Gode matsopper.

God sopptur!

*Spiss giftslørsopp i sine rette omgivelser.
Tegning: Klaus Høiland.*

Anna Tømte forteller til Ingvald Hindbjørgmo:

I Maridalen -78 fortalte Anna Tømte om sin barndom og skolegang. Men hun har mer å fortelle.

Prestvegen.

- Husker du noe fra den tid du gikk for presten?
- Jeg får forsøke. Jeg gikk fra Sandungskalven til Gjerdingen og Bislingen og Grua. Derfra tok vi toget til Lunner. Fra oss og til Gjerdingen tok det to timer, og så tok det to timer derfra til Grua, og så var det togreisa.
- Det var en bit å gå?
- Ja, jeg gikk dagen før til Gjerdingen, men hjemtuen tok jeg i ett.
- Syntes du det var langt?
- Nei, jeg var så lettvin den gangen. Vi gikk 26 ganger for presten. Vi begynte om våren. 26. mars ble vi skrevet inn, og så var det konfirmasjon i oktober.
- Gikk du alene?
- Jeg gikk alene til Gjerdingen, men derfra var vi to. Dattera der gikk for presten samtidig. På hjemturen rodde de meg over Gjerdingen, og så gikk jeg derfra.
- Hvilken tid starta dere om morgenen fra Gjerdingen?
- Vi sto opp klokka seks, og så starta vi slik at vi skulle rekke toget på Grua klokka halv ti. Da var vi hos presten i halvelleve-tida. Tilbake tok vi et tog som gikk 18 minutter over ett. Fra Grua gikk vi så til Gjerdingen - til vatnet. Der hadde vi båt liggende i vika der stien fra Bislingen kommer ned, og vi rodde da til plassen Gjerdingen. Vi fikk mat der, og så tok jeg fatt på siste etappe. Venninna mi rodde meg til Gjerdingdammen, og så la jeg i vei.
- Kunne det bli mørkt før du kom heim?
- Ja, ut på høsten kunne det nok bli mørkt. Men da vet du jeg brukte ingen to timer.
- Var du ikke redd for å gå alene?
- Å jo, jeg var litt redd. Det var det verste. Det gikk en del sånne lassisser over Nordmarka i gamle dager. Slike var jeg redd, og jeg flaug ganske fort.
- Var det ingen udyr inni der?
- Nei, men det gikk noen okser inni marka, men jeg regna med at jeg skulle fly fra dem. Når jeg kom heim, måtte jeg hjelpe til med noe. Jeg var den nesteldste, og mor var mye dårlig. Jeg gikk til presten fredag, og lørdag måtte jeg tidlig opp igjen.
- Hvor gammel var du da?
- Jeg var 14 år.
- Hadde dere mye lekser?
- Ikke så verst. Det var vesentlig salmevers og bibel. Vi hadde pastor Stabel, og han var veldig grei - mot oss nordmarkinger i hvert fall. Han sa ofte: Dere behøver ikke å komme.
- Det var verst om våren når bekkene var strie. Med isen hadde vi ikke noe plunder, for vatnet gikk tidlig opp det året. Det var isløysing første gang vi møtte, men vi kunne ro Gjerdingen.
- Var det flere fra Nordmarka samtidig?
- Ja, det var en fra Elgstøa - Kristoffer. Han ble også skiløper.
- Det hadde vel vært lettere for dere i Nordmarka å gå om vinteren?
- Det hadde det på en måte vært, men det var ikke brukt, jeg vet ikke hvorfor.
- Hvor mange var dere i konfirmantkullet?
- Det var 63 jenter, og så var det 53 gutter. Det var i Lunner kirke vi stod, og det var konfirmanter fra mange kretser. Vi gikk ikke alle samlet, men ble delt opp. Vi gikk sammen med de fra Harestua og Grua.

Vi var vel en 30 stykker. Det var mange innantil skauen. Men vi ble alle konfirmert samme dag, og da var det mye folk i kirka.

- Husker du noe spesielt fra konfirmasjonsdagen?

- Jeg husker at vi syntes det var svært høytidelig. Jeg tror konfirmantene tok det mer høytidelig da enn de gjør nå. Vi drog oppover fredag. Vi hadde jo så mange kjente i Lunner. Vi lå på Rya, og derfra ble vi kjørt til kirken. Etter konfirmasjonen ble vi bedt til Lunner gård. De hadde også en konfirmant, som hadde gått sammen med oss. Folk der var så mye på Nordmarka, så vi var godt kjent. Vi var der i konfirmasjonslag og ble over til mandag. Således hadde vi ikke noe konfirmasjonslag hjemme.

På Lunner var det fint. Der var store stuer og mye folk og svær middag. Jeg tror vi fikk skinkesteik. Det var i hvert fall mye godt, og det var dekt i flere stuer. Det var tvillinger der som sto for presten, og de hadde mye slekt og mange naboer.

- Hadde dere noen ekstra klær?

- De fleste hadde svarte, side kjoler. Men på den tid begynte også noen å komme i hvite kjoler.

- Fikk alle ny kjole, eller lånte dere?

- Jeg tror at alle hadde ny kjole.

- Og guttene?

- De hadde blå dresser.

- Hadde dere hansker?

- Vi hadde tynne vanter som vi hadde kjøpt. Vi fikk i grunnen ganske mye til konfirmasjonen. Jeg fikk salmebøker og kjoletøy og penger.

Jeg husker jeg fikk 20 kroner av far til Gulbrand Larsen, bror til bestefaren min. Lars Katnosdammen hette han, og 20 kroner var svære greier den gang.

- Husker du hva du brukte dem til?

- Nei, det husker jeg ikke, men det var sikkert til noe svært nyttig.

Telegrammer fikk jeg også. De kom til Harestua, og der hentet vi posten på hjemturen.

- Når dere var så mange, så tok vel konfirmasjonen lang tid?

- Ja, Stabel tok det grundig. Ingen slapp unna. Han fikk en bra gave av oss - en sølvbeslått ridesal. Innsamlinga for den del av bygda som vi hørte til, hadde Gjerding-jenta og jeg. Vi var bedt til ham, men vi var ikke med. Men siste gangen vi var hos ham, takket han rørt for den fine gaven, og han sto ved veien og tok farvel med hver enkelt av oss alle konfirmantene.

- Brukte han ofte hest?

- Ja, han var en drivende kar, og han var ofte hos oss på Nordmarka.

En gang vi hadde eksamen, var han hos oss.

- Husker du noe spesielt fra eksamen?

- Ikke noe særskilt, det var høytidelig - naturligvis når presten var til stede. Vi hadde noen bibelsteder.

- Fikk dere noe servering?

- Å ja da. Det var det alltid på Nordmarka - over alle grenser. Vi smurte ikke maten på den tid, men satte frem på bordet. Og jeg måtte vel hjelpe til, tenker jeg.

Levemåte.

- Husker du noe særlig om matstellet? Hva slags mat brukte dere?

- Vi brukte mye sild og poteter og velling. Det gikk mye sild, ja. Vi kjøpte den i åttinger eller kvartel om høsten. Før jul kjøpte vi så mye mat på Nordmarka at vi skulle berge livet om vi snødde inne. Da kjøpte vi en masse mjøl. En mjølsekk rakk ikke lenge. Vi bakte 25 brød om gangen i bakerovnen.

- Dere hadde altså en slik stor murt bakerovn?

- Ja, en som det gikk 25 brød i, og de sto ikke lenge. Vi var jo 13-14 stykker.

- Avla dere de potetene dere brukte?
- Nei, ikke brått alle, vi kjøpte fra Halland. Det var jo slik trafikk av hallendinger hjemme. Han far fant jo igjen alle de kuer og hester som var i Nordmarka. De kom gjerne til ham når de savna et dyr, og han var godt kjent i marka og fløy av sted og fann dem.
- Fikk han noe betaling for det?
- Det var vel lite, men han kjøpte noe poteter og hadde en del å gjøre med hallendinger. De kom ofte kjørende. De kunne kjøre til vatnet. Der sto ei løe, og der satte de igjen redskapen, og så gikk de med hesten rundt vatnet. Der var ikke vei på den tid.
- Vi snakka litt om maten. Brukte dere grønnsaker?
- Vi dyrka litt kålrabi og gulrøtter, men ikke så mye at det rakk hele året. Vi hadde mye griseslakt. På beina kokte vi suppe - flere ganger så de ble vel utkokt. Vi vokste opp på slik suppe, og derfor ble vi ganske sterke. Denne suppa var svært god. Vi hadde poteter i den, og vi knuste beina så vi fikk tak i marginen. Den var det gjeveste.
- Hvor mye krøtter hadde dere?
- Vi hadde 3-4 kuer, men vi måtte da kjøpe en masse høy, og vi lauva hele høsten, rundt vatnet og på innjorda. Vi var også ute på Starrmyra og slo starr og frakta heim. Alt tok vi vare på.
- Enn om våren - skar dere kvist?
- Å ja da. Når lauvet var så stort som et museøre, var det brukende. Vi hadde da bare ei lita sate høy igjen. Det var bestemor som administrerte det, og hun nappa rundt omkring så det ikke syntes. Så var vi rundt på skauen og skar kvist - brott. Når skaren bar, fór vi alle steder. Og når berga ble snøberre, samla vi slik kvit mose. Det likte kua veldig godt. Ris var hun også svært glad i.
- Hadde dere sauer?
- Nei, ikke så langt jeg kan huske. Men på Sandungen hadde de rundt 20 sauer. Men vi fikk da 3-4 kalver hvert år, og dem slakta vi, og åt opp alt. Vi var jo mange. 2-3 griser hadde vi også, som vi slakta til jul. De ble gjerne minst 100 kilo. Noen ganger hadde vi også overføring, og den ble rundt 200 kilo.
- Plukka dere mye bær om hausten?
- Å ja, tyttebær pelte vi en masse av, og bringebær.
- Brukte dere den på brødet?
- Ja, bestandig. Vi hadde nesten ikke smør om vinteren. Vi hadde vårkuer og høstkuer, og en stor del av vinteren hadde vi lite mjølk. Vi var 12-14 stykker, så det gikk mye brød - med tyttebær på.
- Rørte dere tyttebæra?
- Nei, vi kokte den med ørlite sukker i. Vi måtte spare på sukkeret også. Det var aldri snakk om smør under syltetøyet.
- Laga dere ost?
- Ja, mor laga mye kvit ost.
- Surmjølkost?
- Gammelost laga vi ikke, men mye pultost. Den solgte vi om sommeren. Da hadde vi også kuer fra Hadeland, som det kunne være litt mjølk i. Vi solgte pultost i dunker til kjøpmann Turter.

Fiske.

- Fiska dere mye?
- Ja, om høsten var det ikke noe igjen på stabburet, så da var fisken redninga. Vi fiska hele høsten til isen la, og noe fikk vi, både sik og ørret og åbor. Jeg husker en gang bestefar og jeg fikk 18 store saker på en liten garnstamp. Til sammen fikk vi full en stor klævaskbalje. Røye var det ikke der inne i den tid. Auren er kommet seinere. Det var fristende å drive på lengst mulig når siken hadde begynt å gå. Men en gang holdt vi på litt for lenge. Isen la om natta etter at vi hadde satt garna, og om morgenen var den ganske tjukk, så vi måtte slå den i stykker for å få dem opp igjen. Jeg husker jeg var i land på

Sandviktangen og fant ei lang reie til å slå med. Bestemor rodde, for hun hadde så vondt i ei arm at hun greide ikke å slå. Vi hadde som vanlig 9 garn, som vi hadde satt langs vestlandet nesten ut til Sandungen.

Vi brukte å ta garna på pinne, men det var ikke å tenke på denne gangen. Jeg måtte bare få dem inn i båten og bryte dem sammen. Olaf Sandungen så oss, og han syntes synd i oss. Han hørte også levenet når jeg slo. Vi måtte legge igjen båten og ta de våte garna på ryggen og traske stien heim. Da var det godt å komme i hus.

- Måtte dere til å gjøre opp fisken da?

- Nei, da hadde vi ikke en fisk, så slik var vi heldige. Men det var litt trist når vi hadde slitt slik. Det var eneste gangen vi ikke fikk fisk. Men da måtte vi gi oss.

- Hvorledes oppbevarte dere fisken?

- Vi salta og raka - i svære dunker.

- Var rakfisk dagligdags kost?

- Ja, den var jo fin, og den gikk med, for året var langt. Bestefar hadde en avlang dunk som han salta i, og vi drev på og fiska til den var full. Men de gjorde en feil på Nordmarka - de salta rakfisken for hardt så det ble spekefisk av den. Jeg har laga mye bedre rakørret i Maridalen når guttene har fiska på fjellet.

- Men den var kanskje god speka også?

- Å - de likte den så godt.

- Det var altså ørret, sik og åbor dere fikk, ikke røye?

- Nei, åbor fikk vi mest av. Den har jeg renska tonnevis av, og den var fin. Vi kunne gå ned om sommeren og jage i vikene, og vi kunne få et par bøtter

- Flådde dere den eller skrapte dere?

- Bare skrapte. En ødelegger fisken ved å flå den. Det er skinnet og fettet under det som er best på åboren.

- Hvilken fisk satte dere mest pris på som matfisk?

- Det må jeg mest si var åboren. Den tok vi mest av, og den var alle begeistret for. Vi kokte og stekte den og kokte suppe.

Siken var naturligvis også fin, mest om høsten. Da stekte vi og sendte på skauen, og da åt karene så mye de fikk. Det ble også veldig god suppe på sik, feit og god. Det var mye verd at vi slik kunne skaffe til veie mat.

- Åboren er god også om den er små?

- Å ja - den er nesten best.

Bestemor mi hadde vokst opp ved Mylla, og var vel vant med fisk. Den tid steikte de fisken i peisen, og de var glade når de fikk fisk.

Jakt.

- Dere drev en del jakt?

- Vi hadde harebikkje, og guttene drev mye jakt. De skaut også en del skogsfugl.

- Den solgte dere vel?

- Ikke i min tid. Da hadde de ikke lov til å selge. Men da bestemor kom til Kalven, hadde de lov til å skyte og selge. Bestemor bar fugl på børtre til Myrens verksted. Hun bar også molte på børtre til samme sted - to bøtter, og på ryggen hadde hun fisk. Hun gikk da Nordmarksveien.

- Hvor lang tid kunne det ta?

- Det tok nok hele dagen. En gang hun hadde mye å bære, fikk hun hjelp av en de kalte "Titnes" fordi han hadde bare ett øye. Det var ikke så veldig pent, men det var ikke vondt ment. Han vanka mye på alle plassene i Nordmarka og fikk mye, så til jul hadde han nok like mye som nordmarkingene. Han fulgte altså bestemor og hjalp henne å bære.

De solgte alt på Myras verksted, og da syntes de at de hadde gjort det så godt at de tok vognmannsskyss til Hammeren. De betalte visst 50 øre for skyssen.

- Kunne hun greie turen på en dag?

- Jeg mener det. Det er mulig at hun rodde til Hakloa, og det er mulig at hun fikk noen der til å ro seg over Hakloa. De var jo så veldig kompiser disse nordmarkingene. Da gikk hun om Falkenberg, forbi Fortjernsbråten og Kamphaug og ned til Hammeren.

Det kan også hende at hun lånte båt i Hakloa. Det var ikke farlig å legge igjen båt i den tid. Bestemor drev forresten mye og rodde folk. Det var mange jegere i Sandungs-marka, og dem rodde hun ofte til Hakloa. Disse jegerne lå ofte hjemme og i Hakloa. Jeg husker en som hadde fiskerett. Han het Kolsjø, og han drev og rodde sluk og tok mange pene ørretter.

- Skjøt dere elg?

- Nei, det gjorde jo bare de som hadde jaktrett eller leide. Men det hendte at karene var med på driving. En gang var det veldig tett tåke. Da så Olaf Sandungen til far: "Jeg slipper ikke deg fra meg, for du er kjent". Det var han, men han svikta på slutten. Vi var i skauen på moltetur sammen. Her er jeg lokalkjent, sa han, men jeg skjønte at han ikke var så godt kjent og sa: Nå trur jeg vi må snu. "Du trur vel ikke at jeg ikke er kjent", sa han. Å nei da, sa jeg, men vi kan vel snu likevel.

- Fant dere mye molte?

- Ja, da jeg var småjente. Da var jeg med far på noen fryktelige turer, og vi fant gjerne en hel del. En gang husker jeg vi kom på noen myrer som var helt gule, og vi pelte fullt alt vi hadde med oss av kopper. Det var moro.

- Solgte dere?

- Det meste brukte vi sjøl, og så kunne det hende at vi gav bort noe, f.eks. til hallendinger.

Jahn Børe Jahnsen:

PJOLTER PÅ MELLOMKOLLEN 1918

Da jeg for over ti år siden var med i det første arbeidet med Maridalens Venner, og senere fikk arbeide litt med lokalhistorien der, var min far og hans fire søsken noen av dem som kunne bidra med stoff. For dem var nemlig Maridalen virkelig gamle tomter. Sommeren 1910 bodde hele familien på Sørbråten gård og guttene badet hver dag i Skarselven. Muligens var de der flere somre. Fra 1911 bodde familien fast på Grefsen, og veien til Maridalen var kort. En av onklene mine fortalte at han omkring 1930 rett som det var kjørte grytidlig fra Grefsen opp til Skar og alltid fikk noen ørretpinner som familien fikk til frokost. Gryta og Grytebekken ned fra Solemskogen var nesten bedre med større fisk, og det å rusle langs "forbudt"-skiltene var nokså spennende.

Et minne ble nevnt spesielt: St. Hans-aften 1918 dro bestefar sammen med sine sønner og en venn på telttur til Mellomkollen. De slo leir like bak toppen. Melk og kaffevann hadde de tatt med fra Liggern, men bestefar sendte guttene ned på forsiden (østsiden) av Mellomkollen for å prøve å finne kaldt vann til pjolteren. Vann fant de ikke, men nede i urskogen fant de dyp, fast snø. Og det på St.Hans-aften. Vill jubel på toppen.

"Vaggstein, med Mellomkollen til høyre i bakgrunnen".

Maridalens Venner

MARIDALEN
Oslo 8

Postgiro: 2084697
Chr. Bank og Kreditkasse
6080.20.03326

Maridalen, den 05.11.81

ÅRSBERETNING FOR MARIDALENS VENNER 1981.

1. Styret.

Styret har i 1981 bestått av følgende medlemmer:

Ulf Thorshaug	- formann
Kirsten Bjune	- sekretær
Olaf Lørenskogen	- kasserer
Kjell Gulbrandsen	- styremedlem
Per Tunsjø	- styremedlem

Varamedlemmer: Viggo Ree
Øyvind Øyestad

Revisorer: Tore Brodin
Jørgen Sundby

Valgkomité: Eilev Granum
Trond Herland
Jørgen Sundby

Det har vært holdt 4 styremøter.

2. Medlemmer.

Sammen med utsendelse av årsskriftet Maridalen 1980 ble også innbetalingskort for kontingent for 1981 vedlagt. Ved utgangen av 1981 vil Maridalens Venner ha ca. 500 medlemmer. Medlemskontingenten for inneværende år utgjør kr. 7.600,-.

3. Generalforsamling 1980.

Generalforsamling ble holdt 24. november 1980 på Maridalen skole. Årsberetning og regnskap ble enstemmig godkjent. Revidert formålsparagraf ble vedtatt. Valgkomitéens innstilling ble enstemmig vedtatt.

4. Maridalsspillet 1981.

Maridalsspillet hadde i år urpremiere på Carl Fredrik Engelstads stykke "Kirkesølvet" som danner tredje ledd i trilogien om Maridalens historie. Spillet var også i år en suksess og ble meget godt besøkt. Det vises til egen beretning og eget regnskap.

Generalforsamling i Maridalens Venner

Til styret i Maridalspillet ble for 1981 oppnevnt:

- Thomas Øvergaard
- Jean Støen og
- Gunnar Bjune

Som varamann ble Trond Herland oppnevnt.

5. Kontakt med publikum.

I 1981 ble det i juni måned arrangert 2 kulturhistoriske vandringer i midtre og nordre del av dalen. Turene ble ledet av Trond Herland. Styret vil benytte anledningen til å takke Trond Herland også for denne del av hans mangesidige innsats for Maridalens Venner.

6. Årsskrift.

Også i 1981 har styret ved egen redaksjon sendt ut sitt årsskrift. Det begynner nå å bli mangel på kulturhistorisk stoff i foreningens eget arkiv og styret vil gjennom dette rette en henstilling til medlemmer som måtte ha interessant stoff om å sende dette til styret slik at det kan grunnlag også for et årsskrift i 1982.

7. Golfbane i Maridalen.

Styret er nå gjort kjent med at kontoret for Park- og idrett har fremmet nytt forslag til anlegg av en golfbane i Maridalen på området mellom Brekke og frem til bebyggelsen ved Store Brennenga. Forslaget er revidert i forhold til det opprinnelige forslag ved at et mindre treningsfelt samt klubbhus er lagt til vestre side av Maridalsveien. Det var opprinnelig forutsetningen at Bygningsrådet skulle få planen til behandling på sitt møte i november 1981, men det er nå opplyst at saken av ulike årsaker blir utsatt til Bygningsrådets møte i januar 1982. Styret har drøftet en foreløpig slagplan for sin aksjon mot dette prosjekt, og anser at dette i det kommende år vil bli den viktigste sak for Maridalens Venner og at det må legges alt mulig arbeid i og mobiliseres all mulig ekspertise i denne sak. Styret vil om nødvendig gå ut med ekstraordinær informasjon til medlemmene. Byplankontoret opplyser en der vurderer saken som så stor og betydelig at det vil bli gitt lang tid for høring i de ulike instanser.

Styret

MARIDALENS VENNER - REGNSKAPSOVERSIKT 01.11.80 - 30.10.81.

Beholdning 01.11.80 kr. 18.472,18

Inntekter:

Kontingent	kr. 7.601,-	
Boksalg	" 20,-	
Gaver	" 200,-	
Renter	" 675,51	
Utestående fordringer	" 9.302,-	<u>kr. 17.798,51</u>
		<u>kr. 36.270,69</u>
		=====

Utgifter:

Årskrift	kr. 2.000,-	
Arbeidsmøter og leie av lokale	" 413,-	
Trykking av årsreferat	" 500,-	
Tilskudd til Maridalskoret	" 3.400,-	
Porto - rekvisita	" 2.457,15	<u>kr. 8.770,15</u>
		<u>kr. 27.500,54</u>
		=====

Spesifikasjon av beholdning:

Kasse	kr. 1.161,60
Postgiro	" 6.474,83
Kreditkassen	" 12.549,11
Postsparebanken	" 7.315,-
	<u>kr. 27.500,54</u>
	=====

Maridalen 30.10.81

Regnskapet revidert og funnet i orden.

Olaf Lørenskogen (sign.)
kasserer

Jørgen Sundby (sign.)
revisor

Tore Brodin (sign.)
revisor

NOEN PRAKTISKE OPPLYSNINGER OM MARIDALENS VENNER

Postadresse: Maridalens Venner, Maridalen, Oslo 8

Postgiro: 2 08 46 97

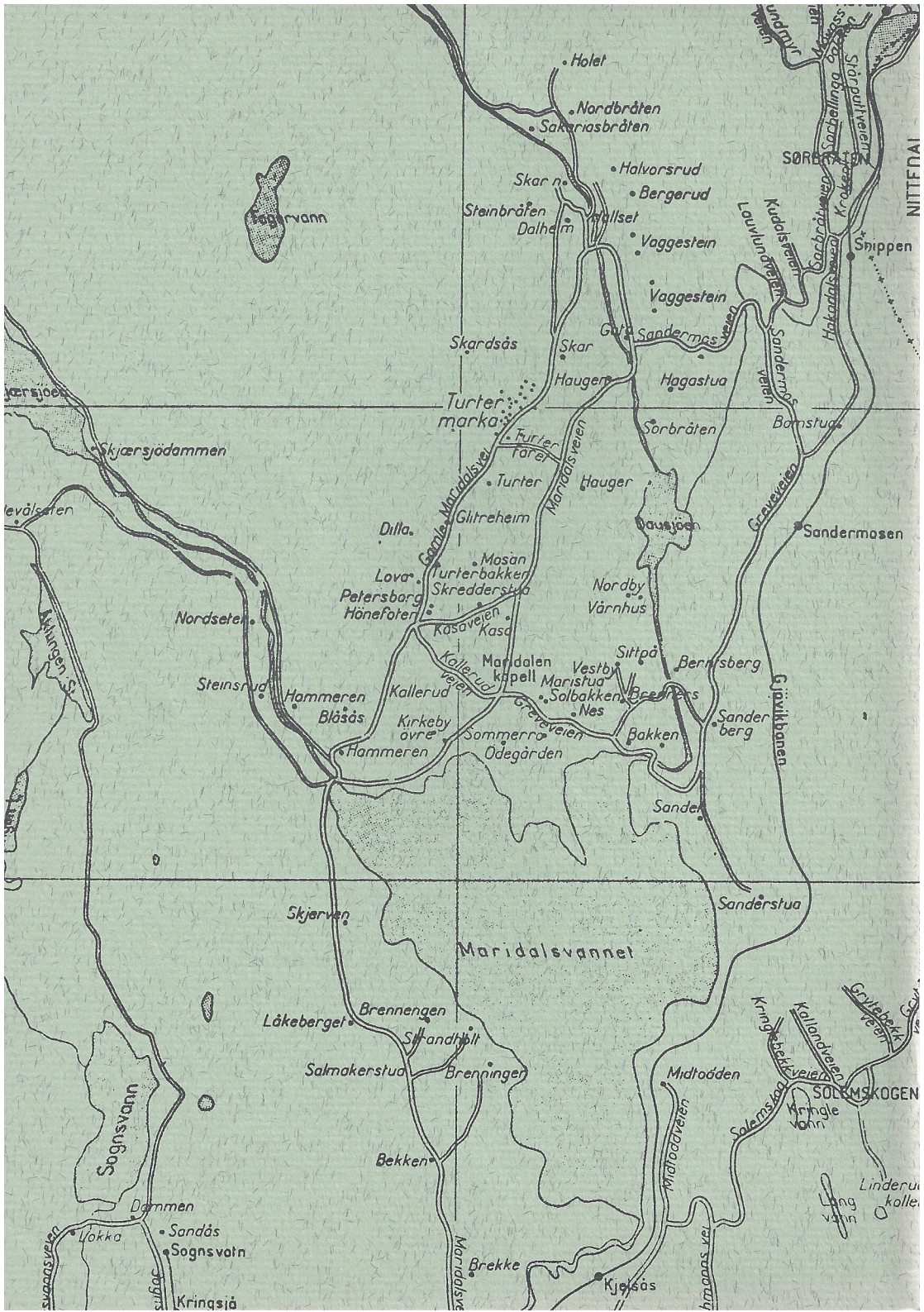
Bankgiro: 6080.20.03326 - Kreditkassen

Medlemskap: Enkeltpersoner kr. 15,-
Familier kr. 20,-
Organiserte grupper kr. 50,-
Støttemedlemmer kr. 300,-

Årsskrift: "Maridalen '72, '73, '75 - '77, '78 og '79 - '80.
Medl. gratis, andre kr. 5,- pr. stk.

S T Y R E T 1 9 8 2

Formann:		Tlf.priv.	Tlf.arb.
Ulf Thorshaug	Arvollia 23 - Oslo 5	21 65 46	45 31 23
Viseformann:			
Kjell Sandaas	Godalsv. 28 - Oslo 8	23 36 05	20 10 70
Kasserer:			
Olaf Lørenskogen	Movatn, Maridalen - Oslo 8	60 09 29	
Sekretær:			
Kirsten Bjune	Maridalen - Oslo 8	60 08 93	
Styremedlem:			
Per Tunsjø	Hansegt. 6 - Oslo 8	23 00 52	45 88 09
Varamedlemmer:			
Viggo Ree	Kasav. Maridalen - Oslo 8		60 08 71
Øyvind Øyestad	Stabburv. 63 - Oslo 8	23-07 34	35 68 90

Fagervann

• Holet
• Nordbråten
• Sakariasbråten

Skar
Steinbråten
Dalheim
Høllset
• Halvorsrud
• Bergerud
• Vaggestein

SØREMSTIEN
• Snippen

Skardsås
Skar
Gul
Sandermos
Hauger
Hagastua
• Sorbråten
Børnstua

Skjersjødammen

Turtermarka

• Furter
• Turter
• Glitreheim
• Hausjøen

Dilla
Lova
Petersborg
Hønefoter

Nordseter

Nordby
Vårnhus

Steinsrud
Hammeren
Blåsås
Kallerud
Kirkeby
ovre
Hammeren
Sommerra
Odegården
Mandalen
Kapell
Maristua
Vesby
Solbakken
Nes
Siltpå
Brennsberg
Bakken
Sandar

Brennsberg
Sandarberg

Skjervan

Maridalsvannet

Sandarstua

Låkeberget
Brenningen
Sandholt
Salmakerstua
Brenningen

SØLEM SKOGEN
Kringlevann
Kringlevann
Kringlevann
Kringlevann

Sognsvann
Dammen
• Sandås
• Sognsvotn

Bekken

Midtøden

Linderu
kalle
Lang
vann

Brekke

Kjelsås